

Karakter ve Değer Eğitimi

Değerlerin Kaynağı ve Temelleri

Dr. Fehmi Demir

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı

Dersin İşlenişi

- Değerlerin **Kaynağı**
- Değerlerin **Temelleri**
 1. Değerlerin **Toplumsal** Temelleri
 2. Değerlerin **Kültürel** Temelleri
 3. Değerlerin **Dini** Temelleri
 4. Değerlerin **Ahlaki** Temelleri

Giriş

- İnsanların, birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşimleri, zaman içerisinde ahlaki prensiplere dayanan yazılı veya yazısız bir takım **kurallar ve normlar** geliştirmelerini sağlamıştır.
- Bu prensipler **politika, kültür, din, teknoloji** gibi unsurlarda olumlu ve/veya olumsuz etkilenmektedirler.
- İnsanın hayat amacını, eylemlerini ve ideallerini belirlemesi ve bunlara uygun davranması değerler sayesinde olur.
- Değer kazanım sürecinde benimsenen ve önem verilen tüm prensipler ve diğer unsurlar, değerlere kaynaklık etmektedir.

Giriş

- Değerler, evrensel ve küresel boyutlarda etkili ve önemli işlevleri yerine getirmektedir.
- Toplumsal değerler, küresel değerlerin etkisiyle ya çözülmekte ya da farklı anlamlara bürünmektedir.

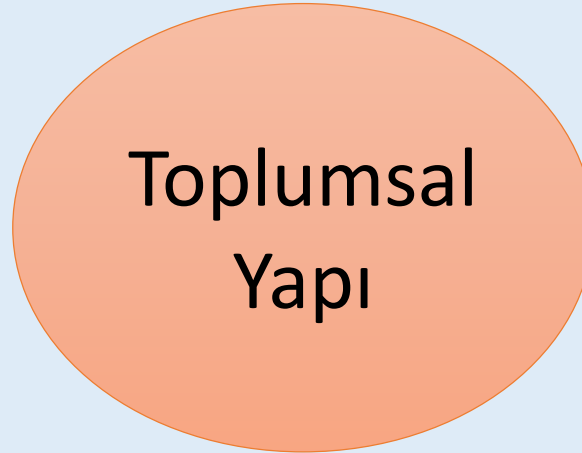
Toplumsal değerleri değişimle yüz yüze getiren küresel değerler:

1. Birey
2. Bilgi
3. Rekabet kültürü
4. Verimlilik
5. Toplam kalite
6. Demokrasi
7. İnsan hakları
8. Serbest piyasa ekonomisi

Değerlerin Kaynağı

- Toplumsal yapıyı oluşturan unsurlar, insan doğasından kaynaklanan kültür, sosyal değerler, yargılar, davranışlar ve kurumlardır.

Normlar ve
Toplumsal
Kontrol

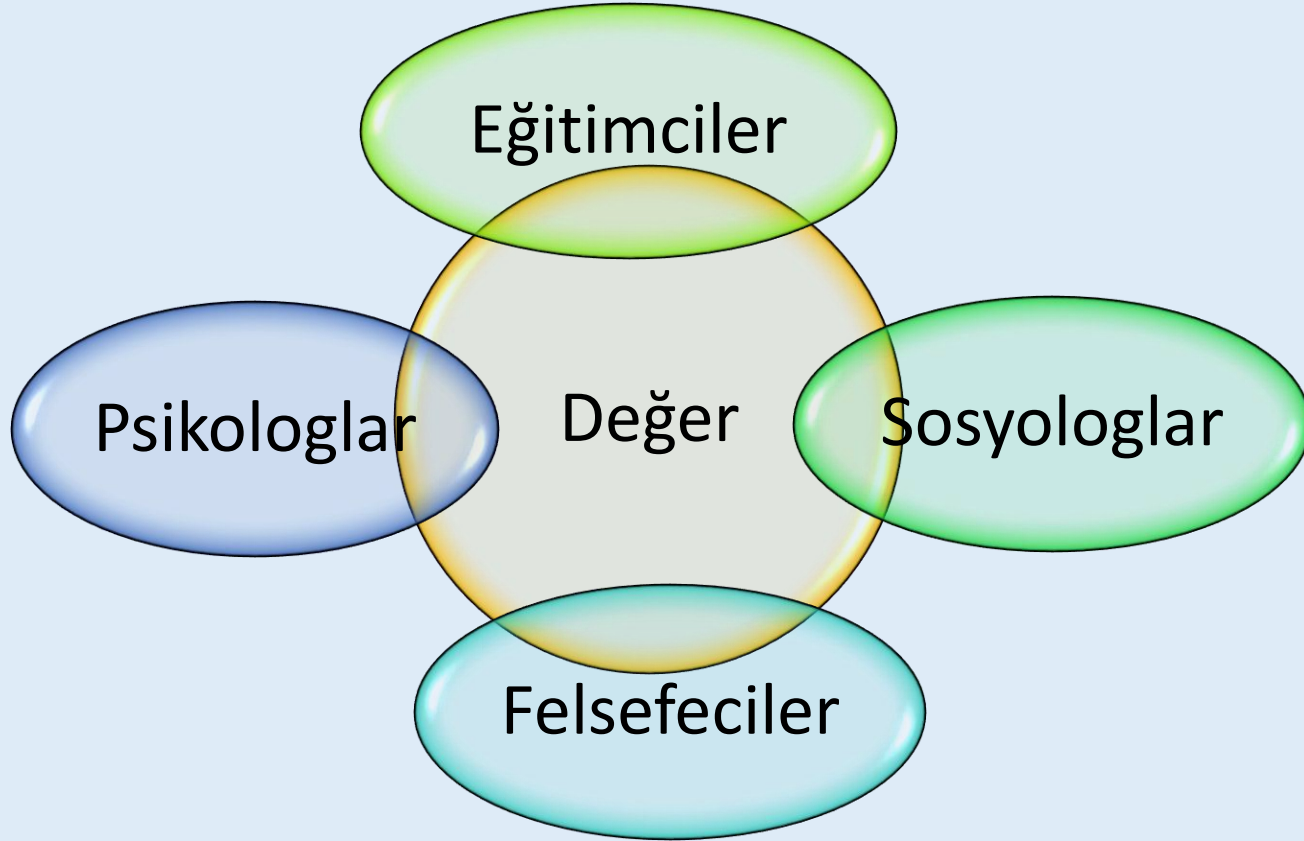
Toplumsal
Yapı

Bireysel
Farklılıklar ve
Beklentiler

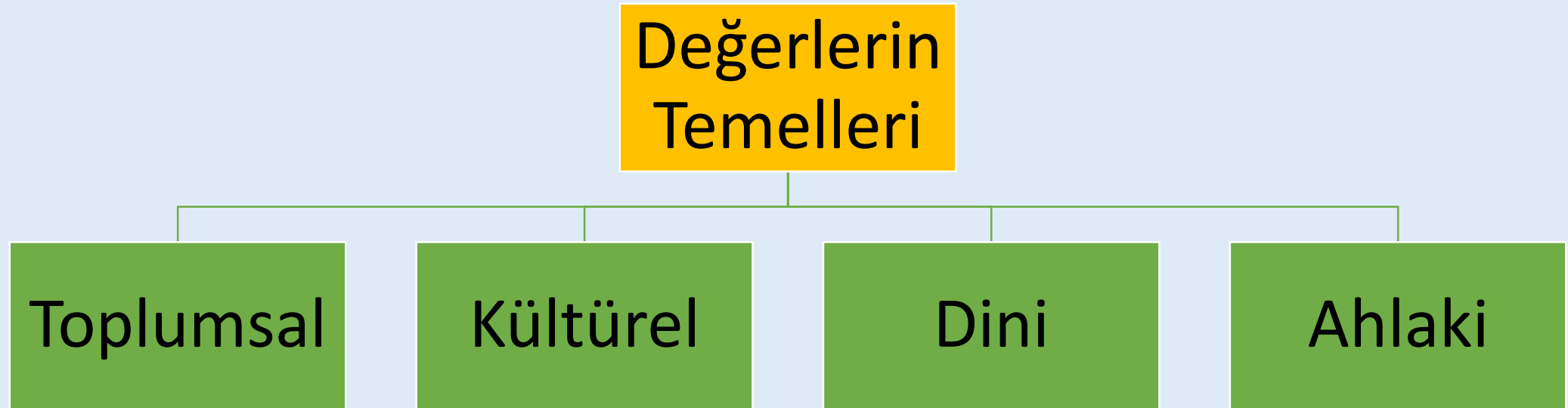
Değerler, bir yandan **toplumsal kontrolün** ve normların ana öğelerini oluştururken diğer yandan **değişim isteğinin de belirleyicisi** rolünü üstlenirler.

Değerlerin Temelleri

Her disiplin alanının
değerleri ele alış biçimi,
kendine özgü kavramsal
çerçeveye göredir.

Değerlerin Temelleri

Değerlerin Toplumsal Temelleri

- Değerler, toplumun geneli tarafından en **iyi**, en **doğru** ve en **faydalı** olarak görülen ve genelleştirilmiş davranış ilkeleridir.
- İnsanları bir arada tutan **unsurlar** (bağlar, ilişkiler, ortak amaç...), aynı zamanda onlara bazı **haklar** kazandırıp, **sorumluluklar** yüklemektedir.
- Bu hakların korunması ve sorumlulukların yerine getirilmesi, birtakım değerlerin toplumca benimsenmesini zorunlu kılmaktadır.
- Bireylerin veya grupların tutum ve davranışlarını, onların kültür değerleri hakkında bilgi edinerek önceden kestirebiliriz.

Değerlerin Toplumsal Temelleri

- Her toplumda ortak görüş şeklinde bazı şeyler iyi, güzel, faydalı, kutsal olarak değerlendirilirken bazı şeyler de kötü, çirkin ve zararlı sayılır.
- Birey, içine doğduğu toplumun toplumsal değerlerini hazır olarak alıp zamanla benimser. Bu nedenle **bireyin düşünceleri genellikle toplumun değerleriyle uyumludur**.
- Toplumda değerlerin ifade edildiği temel mekanizmalar, kişilerin üstlendiği **sosyal roller**dir. Bireyler kurumların talep ettikleri eylemleri bu roller sayesinde yerine getirirler.
- Bireylerin yerine getirdiği rollerin toplumsal karşılığı, değerler sayesinde anlam kazanır.

Değerlerin Toplumsal Temelleri

- Bir toplumdaki iyi ve kötünün belirlenmesi değer kaynaklıdır.
- Toplumdaki ideal düşünme ve davranma yolları da yine değerler tarafından oluşturulur. Dolayısıyla toplumdaki sosyal kontrol ve ödüllendirme mekanizmaları da değer kaynaklıdır.
- Birey tarafından içselleştirilen toplumsal değerler ve normlar, kendinden bekleneni anlamada ve kendini değerlendirmede bir araçtır.
- Olumsuz değerlendirmelerden kaçınmak amacıyla birey, içselleştirdiği değer ve normlara uygun davranmak için çaba gösterir.

Değerlerin Toplumsal Temelleri

- Toplumsal değer ve normlar, bireylerin tercihlerini yönlendiren unsurlardır.
- Bireyin özellikle **yaşamının ilk dönemlerinde** benimseyip içselleştirdiği değerler kalıcı olmaktadır.
- Aile, değerlerinin öğretilip benimsetilmesinde, yaygınlaştırılmasında, yaşatılmasında ve bir sonraki kuşağa bu değerlerin aktarılmasında önemli rol üstlenmektedir

Değerlerin Toplumsal Temelleri

- Birey, **toplumsallaşma sürecinde** kazandığı temel değerlerle hayatını şekillendirmekte, bu değerler onun hayatının her aşamasında etkisini göstermekte ve sonuç olarak **kişiliğinin oluşmasında etkili olmaktadır**.
- Eğitim sisteminin bir parçası olan **okullar, toplumsal değişimin önemli etkenlerinden biridir** ve bu **değişimi bilinçli ve sistemli olarak gerçekleştirmeye uğraşırlar**.
- Toplamlar kendi değerlerini, kendi eğitim sistemlerinin özelliklerine göre eğitimin ilk kademesinden başlayarak bireylerine aktarmaya çalışır.

Değerlerin Kültürel Temelleri

- Kültür, bir toplumun tarih sahnesinde ortaya koyduğu **maddi ve manevi** bütün **ürünler**in toplamıdır.
- Kültür; uygarlık, eğitim süreci ürünü, güzel sanatlar, üretme-çoğaltma-ekin gibi anlamlarda kullanılmaktadır.
- Her toplumun kendine özgü gelenekleri, örf ve adetleri, onu diğer toplumlardan ayıran karakteristik özellikleri bulunmaktadır. Bunlar, evrensel değerlerin dışında kalan, o topluma özgü kültürel değerlerin temelinde yer alan unsurlardandır.

Değerlerin Kültürel Temelleri

- Kültür, toplumun tarihinden aldığı maddi ve manevi mirasın toplamıdır.
- **Maddi olanlar**; ilim ve bilgi toplamı teknik yöntem ve aletler, mimari yapılar, idari mekanizma ve yapı, sanat eserleri vb.
- **Manevi olanlar** ise değer hükümleri, inançlar, örf ve adetler, fikir ve düşünce sistemleri, teşkilatlanma usulleri, sanat ve eğlence anlayışları, müzik vb.

Değerlerin Kültürel Temelleri

- Toplumun sosyo-kültürel öğelerine **anlam yükleyen en önemli ölçütler değerlerdir.**
- Kültürün manevi öğelerinden olan değerler, kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin **batı kültüründe faydacılıkla** ilgili değerler (başarı kazanmak, tanınmak, mevki tutmak...) ön planda tutulurken **doğu kültürlerinde ise kolektif değerler** ön planda tutulur.
- İnsanlar, kültürü oluşturan maddi ve manevi öğelere değer verip, bunları **sonraki nesillere aktarmak için çaba göstermektedir.**

Değerlerin Kültürel Temelleri

- İnsanların, kültürü oluşturan maddi ve manevi öğelere değer vermeleri, bunları insanlar için anlamlı ve sonraki nesillere aktarmaya çaba gösterilecek derecede önemli kılmaktadır. Bunun bir göstergesi, müzelerde sergilenen eserlere yüklenen anlam ve değerdir.

Değerlerin Dini Temelleri

- Hem bireyleri hem de toplumları etkisi altına alan dinin **birey ve toplum hayatını etkileme** süreci, insanlık tarihi kadar eskidir.
- Dini değerler, dünyaya nasıl bakılacağını, nasıl yaşanacağını ve hatta nasıl ölmek gerektiğini belirlerler.
- Dini değerler, grupların onu algılayış düzeylerine göre farklılık gösterse de geniş bir kitlenin ortak değerleridir.
- Dini değerler çoğu zaman **daha kapsamlı ve daha uzun soluklu etkilere** sahiptirler.

Değerlerin Dini Temelleri

- Bilinen bütün toplumlar bir şekilde bir dine sahip olmakla birlikte dinler, toplumdan topluma, devirden devire, mekândan mekâna, farklı kültür ve medeniyetlere, kişilere göre ve hatta bireyin yaşamındaki farklı dönemlere göre farklılaşmaktadır.
- Günümüzde modern ve hatta post-modern toplumlarda da din, varlığını korumakta, önemini ve etkilerini sürdürmektedir.

Değerlerin Dini Temelleri

- Her sosyal kesimin **öne çıkardığı değerleri** vardır. **Geleneksel toplumda** din, ahlakın, kültürün, örf ve adetlerin koruyucusudur.
- **Geleneksel toplumlarda** dinin en önemli toplumsal işlevlerinden biri, hatta belki de en önde geleni, grup ahlakının korunması ve ayakta tutulmasıdır. Buna karşılık **modern sanayi toplumunda** insan, teknik bir çevrede yaşamaktadır. Tabiatı kendi ihtiyaçları, istek ve tutkularına göre şekillendirme eğilimindedir.
- Toplumun değerlerini ayakta tutma noktasında din önemli bir görev üstlenmektedir. Dini inanç, tutum ve davranışlar, bazı temel değer yönelimleriyle ilgili olarak belirleyici bir rol oynamaktadır.

Değerlerin Ahlaklı Temelleri

- Ahlak, insanın kendisiyle birlikte **tüm varlıklara karşı sorumluluklarını** yerine getirebilmesi için sahip olması gereken bütün olumlu özellikler olarak tanımlanabilir.
- Ahlak **insana özgüdür**. Çünkü **irade gerektirmektedir**.
- Diğer canlı türlerinden farklı olarak insan, **eylemi üzerinde düşünme** ve muhakemede bulunma yeteneğine sahiptir. İnsan, bu yeteneği aracılığıyla **daha kontrollü ve dengeli davranmaya başlar**, ahlaki olgunluğa erişir.

Değerlerin Ahlaklı Temelleri

- İnsan iradesini yönlendiren gücün akıl olduğunu iddia edenlerin, toplum olduğunu iddia edenlerin ve ilahi güç olduğunu iddia edenlerin hepsinin üzerinde fikir birliği ettikleri ortak görüşe göre **insan iradesi özgürdür**. Dolayısıyla **ahlaki davranış**, özellik itibarıyla **bilinçli, iradeli ve özgür** olarak yapılan davranıştır.
- Ahlaki, dini, toplumsal, ekonomik, bilimsel, sanatsal, siyasi vb. çeşitli değer alanları, çoğunlukla iç içe geçmişlerdir. Örneğin *yaşlılara saygı gösterme* şeklindeki toplumsal bir değer, hem dini hem de ahlaki değer özelliği gösterir.

Değerlerin Ahlaklı Temelleri

- Ahlak, milletlerin varlığını sürdürmesi bakımından önem arz etmektedir. Tarihte ve çağımızda çeşitli toplumların geçirdiği sıkıntıların sonuçta bir ahlaki çöküşten kaynaklandığı söylenebilir. Dolayısıyla **ahlaklı toplumun, kültürün devamlılığı için karakter ve değer sahibi bireylerin yetiştirilmesi önemlidir.**

Yararlanılan Kaynaklar

- Çınar, F. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. V. Aktepe ve M. Gündüz (Editörler). *Kavramsal Çerçeve*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.
- Başçı Namlı, Z. (2019). Karakter ve Değerler Eğitimi. S. Z. Genç ve A. Beldağ (Editörler). *Karakter Eğitimi ve Temel Kavramlar*. Ankara: Pegem Akademi, ss.2-19.